

falakkal. A Ny-i oldalon a hasonló alapozások két toronyszerű téglalapot rajzolnak ki. A felsorolt falszakaszok folytatóságok, egyszerre, a régi templom alapjaihoz épültek, annál egyértelműen későbbiek. K-en a szentély a régi falakhoz csatlakozik, azokat részben rombolja is, nem kapcsolódik közvetlenül a többi vele egykorú falhoz, de itt is ugyanazt az alapozást találjuk.

Nagyon hasonló szerkezetű, 120–130×160–80 cm nagyságú alapozás van a szentély előtt lévő faragott oszloplábazatok alatt is. Közöttük és a szentélyfal alapozása között csak egy kis rés van, utóbbinál némileg sekélyebbek és talán valamivel szabályosabban rakottak is, de alapozásuk alapvetően azonos, az apró eltérések talán az építés folyamatával magyarázhatóak. A faragott oszloplábazatok így az alattuk lévő alapozások mellett a fentebb bemutatott falakat is keltezhetik.

A templom közepén lévő, egyfajta középteret kijelölő, egymástól 230–250 cm-re lévő 170×160 cm kiterjedésű nagy pillér-alapok közel 2 m mélyek. Alapozásuk igen jó minőségű: szabályosan rakott, habarccsal összefogott és leöntött kváderekből állnak. A kövek közötti réseket apró téglatörmelékekkel tömték be. Az általunk feltárt részen régészeti jelenséget nem vágunk. Szorosan a korai templom falai mellé épültek, de azoktól jellemben nagyon eltérnek. A régi templom falai mellett maradtak meg a 20. századra, az apátsági templom belső, É–D-i irányú falai is ezekhez csatlakoztak. Tehát ha esetleg nem is utóbbiakkal együtt épültek, mindenképpen figyelembe vették és felhasználták ezeket. A nyugatabbra lévő pilléralapok között sekély alapozás fut, amely alig 16–18 cm mélyen maradt meg, 40–44 cm vastag, talán a kórusrekesztő helyét jelöli. A pillérekhez hasonlóan később visszabontották, a most felül lévő rész 20. századi visszaépítés. A késő középkori átépítés miatt a szentély előterének korai formájáról keveset tudunk, az oszlopalapok feltehetően diadalívet tarthattak.

A 18,5×12,5 m-es apátsági templom építéséhez felhasználták a korábbi templom maradványait. Az épületnek feltehetően Ny-i toronypárja és K-i félköríves apszisa volt. A középső részen egy keresztirányú, egybefüggő tér nyílt a négy nagy pillér között, amelyek kupolát vagy kis tornyot tarthattak. A templombelső négy sarkában egy-egy félig zárt tér volt, bejáratuk a templombelső fele eső falak Ny-i részén nyílt, felettük karzat lehetett.

A szentélytől DK-re folytatott kutatás során egy, agyagba rakott téglából álló, vastag alapozásmaradványt tártunk fel. A hozzá tartozó felmenő falnak már csak egy kisebb, Ny-i szakasza áll. Úgy vélem, eredetileg egy, a templomhoz feltehetően még az Árpád-korban hozzátoldott épület alapozásához tartozik, amely K-en a domb aljától induló, Nagy Emese által – valószínűleg tévesen – pinceként meghatározott, boltozatos helyiséghez csatlakozik. Jól érzékelhetően annak faláig tart, egy épületsort alkothattak, a D-i fala valahol a mostani kerengő É-i szárnyának D-i falánál lehetett. A 14–15. század fordulóján kiépülő gótikus kolostornál korábbi épületről van szó, hiszen legkésőbb ez utóbbi megépülésekor már jórészt el kellett bontani. Úgy vélem, ha nem is a legkorábbi, de még az Árpád-korban kiépülő, a templomhoz képest kissé elfordított, DNy-ra tájolt helyzetű kolostorszárny nyomát találtuk meg.

Az 1060-as években épült monostortemplomot később, újabb falszakaszokat építve átalakították. A tornyok és az eredetileg a korábbi templomhoz kapcsolható, sekélyebben alapozott belső falak között, azokkal nem kötésben lévő, egyértelműen későbbi alapozások vannak. Ezek az alapozások 70–80 cm mélyek, habarcsba rakott téglából állnak, de az É-i oldalon lévő alap felső része töredékes téglából épült. Tehát csak későn alakultak ki a

templom Ny-i felének É-i és D-i falánál lévő zárt fülkék, a tornyok eredetileg nem kapcsolódtak a tőlük K-re lévő belső falakhoz. Ezeket később húzták el a tornyokig, azokba bekötve, az épületrészt átalakítva. A falakon látszik is itt egy elválás. Elképzelhető, hogy az átalakítás a boltozathoz kapcsolódik, főleg ha az a belső falakra, a karzatokra támaszkodott. Legkésőbb ekkor meg kellett nyitni az így kialakuló Ny-i fülkék K-i, rövid oldalán lévő bejáratokat.

Ezek alapján a templom késői korszakában egy „hagyományos”, hosszanti elrendezésű, gótikus stílusban beboltozott épület lehetett. A belsejében álló pillérek és az általuk tartott kupola vagy torony ekkor már elbontásra kerültek, a 60-as évek ásatási beszámolója alapján a padlót lesüllyesztették, a szentélyt megemelték, elé lépcsőt alakítottak ki. (*Az illusztrációt lásd a 86. oldalon!*)

A műemléki helyreállítás is jelez három falszakaszt, amelyekről megállapítottuk, hogy valószínűleg egy megkezdett, de végül nem megépített poligonális szentély nyomai. A szentélytől É-ra egy helyiség látható, amely jelen formájában a 14–15. század előtt nem alakulhatott ki. A templomhoz képest, a környező kolostorépületekhez hasonlóan, ferdén tájolt K-i fala ráépült az említett poligonális szentélyre.

A dombra az apátsági templom építése előtt is temetkeztek, hiszen az utóbbi falai többször metszenek sírokat. A régi templom falai alatt nem, de azokhoz közel, akár fél m-re is kerültek elő sírok. Az alapítólevél szerint 1061-ben laktak az akkor már elhanyagolt, pusztán álló templom mellett, feltételezhetjük, hogy a temetkezések a templom részleges pusztulása után is folytatódtak. Feltehetően az apátsági templom építése utáni időszakra keltezhetünk több falazott téglasírt. Ezeket mélyre ásták, sorokat alkottak, az általunk feltárt részen a korai templomhoz kapcsolható árkot metszik, de ezen kívül minden fiatalabbnáluk. A templomba évszázadokig temetkeztek, a sírok egymást rombolták, úgy tűnik az épület pusztulása után is temetkezőhelyül szolgált.

A templom ma látható, magasabban álló falai legalább három építési periódus nyomait őrzik. Nem csak az alapítás előtt itt álló épület maradványainak felhasználása, de a későbbi átalakítások is jelentősen módosították formáját. A kolostor területén nyitott kis szelvényben feltárt, egymást többszörösen metsző falszakaszok a kolostorépületek többszöri átépítéséről tanúskodnak.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Stunya Péter és Cserép Tamás.

MOLNÁR ISTVÁN

166. Katymár, Járás-földek (KÖH 87827)

(Bács-Kiskun megye) A, Á, Kú

A Felső-Bácskai Ivóvízminőség-javító program – vízellátó vezeték beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan, 2014. október 20-án Madaras és Katymár külterületén végeztünk terepbejárást.

Katymár határában, a terepbejárást során, egy korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet: *Járás-földek (KÖH 87827)* és 2 régészeti érdekű területet (Katymár, RÉ1, Katymár, RÉ2) regisztráltunk, melyekről avar kori, Árpád-kori és kora újkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor, Szabados György.

HARKAI ISTVÁN